

Samo Rugelj

Iz digitalnega spet v analogni založniški vek?

V tokratnem uvodniku bom govoril o slovenski založniški infrastrukturi in njeni, v določenih primerih dandanes precej negotovi usodi. Najprej pa bi rad pojasnil, kaj si predstavljam pod tem pojmom.

Za knjižno infrastrukturo štejem uveljavljene projekte in procese, ki koristijo pretežnemu delu kulturnih in/ali tržnih udeležencev ter uporabnikov na področju knjige. Največja slovenska javna knjižna infrastruktura so seveda splošne in univerzitetni knjižnici, ki vsakodnevno omogočajo brezplačen knjižni dostop velikemu številu ljudi, vanje pa je včlanjena približno četrtnina slovenskega prebivalstva. Čeprav se v zadnjih šestih letih krize tudi knjižnice soočajo z zmanjševanjem proračunov, predvsem tistih, ki so namenjeni nakupu knjig, lahko rečemo, da je njihovo osnovno financiranje in delovanje stabilno urejeno, saj so osnovni stroški poslovanja po definiciji kriti iz državnega ali občinskega proračuna. Tako za zdaj ni bojazni, da bi kar naenkrat prenehale delovati.

Druga največja javna fizična knjižna infrastruktura so šolske knjižnice, ki imajo približno dvesto tisoč članov. Te v zadnjih šestih kriznih letih, nekatere pa tudi dlje, že beležijo večje težave, saj njihovo financiranje ni tako avtomatsko urejeno. To je pripeljalo do žalostnega dejstva, da nekatere od njih za svoje učence že po več let niso kupile novih knjig. Te knjižnice torej še imajo denar za pokrivanje osnovnih stroškov od plač naprej, nimajo pa zagotovljenega denarja za nemoteno izvajanje pomembnega dela svojega programa, torej nakup tekoče knjižne produkcije.

Največja javna digitalna knjižna infrastruktura je informacijski sistem Cobiss, ki deluje v okviru inštituta informacijskih znanosti Izum. Tudi ta ima zagotovljeno javno (so)financiranje, zato lahko Cobiss stabilno deluje in je v zadnjih dvajsetih letih doživel tudi kar nekaj posodobitev.

Knjižnice in Cobiss delujejo zelo dobro v primerjavi s kako drugo javno knjižno infrastrukturo, ki je lahko podvržena precej nepredvidljivemu razvoju. Poglejmo si enega od primerov.

Združene rastoče knjige sveta

V sredo, šestega oktobra 2010 je bil za slovensko knjigo nenavadno pomemben dan. Zgodnja jesen je bila z vremenom prijazna, ko so v parku s kipom *Deklice z rastočo knjigo*, torej v t. i. parku kulture v ljubljanskem severnem Navju, na opoldanski slovesnosti predstavili mednarodni projekt Združene rastoče knjige sveta.

Šlo je za res izviren projekt, saj so bile na zaslonih, podobnih računalniškim, ki so bili vgrajeni na posebej za ta namen oblikovanih in izdelanih velikih trajnih konstrukcijah, predstavljene knjige Finske, Norveške, Indije, Irske in Rusije. Finska je bila predstavljena z epom *Kalevala*, Norveška s *Hišo lutk – Noro* Henrika Ibsena, Indija z avtobiografijo Mahatme Gandhija, Irska s poezijo Williama Butlerja Yeatsa, Rusija pa z *Vojno in mirom* Leva Nikolajeviča Tolstoja.

Tudi ime projekta in sporočilo sta bila skrbno izbrana, kar je bilo nekako logično, saj so bile Združene rastoče knjige sveta projekt, zamišljen na visokem nivoju. Celotna izvedba projekta je namreč potekala v organizaciji društva Rastoča knjiga pod pokroviteljstvom precejšnega števila uglednih institucij. Če gremo po vrsti, so to bile: državni svet Republike Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Mestna občina Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica ter nekatera tuja veleposlaništva v Sloveniji.

Tudi zasedba na slovesnosti je bila temu primerna. Navzoče veleposlanike in druge pomembne osebnosti so nagovorili tedanji predsednik Državnega sveta republike Slovenije Blaž Kavčič, tedanji predsednik SAZU-ja Jože Trontelj in na koncu še predsednica društva Rastoča knjiga Cvetka Selšek.

Predsednik Državnega sveta je v svojem pozdravnem nagovoru izrazil veselje in zadovoljstvo, da sodelujejo pri tem edinstvenem projektu. Po njegovih besedah se je Ljubljana s projektom “zarisala na svetovni zemljevid kot mesto z močno intelektualno in duhovno noto”. Kavčič je poudaril, da smo Slovenci svetovljani, ob čemer je navedel nekaj zgodovinskih dogodkov, kjer nas je knjiga kot simbol spremljala skozi ves čas. Svoj govor je sklenil z mislijo, “da je človeški duh brezčasen, stvaritve pa so last celotnega človeštva”, ob tem pa je izrazil upanje, da bo projekt pripomogel k širjenju intelektualnih in duhovnih obzorij.

Tudi predsednik SAZU je v svojem govoru povzdignjeno govoril o povezavi civilizacije in knjige. Po njegovih takratnih besedah se “človeška civilizacija ni začela s knjigo, pač pa z govorom in jezikom, ki je najverjetneje rešil človeštvo pred izumrtjem”. Pozneje pa to za razvoj človeštva ni bilo dovolj, zato se je razvila pisava, ki je, tako je razmišljal Trontelj,

“sprva omogočala ohranjanje pesmi, zgodb in vseh misli ljudi z globljim uvidom v živo in neživo naravo, nato pa je pridobila vlogo ohranjanja identitete in garanta za preživetje naroda”. Največji skok v razvoju človeštva je za Trontlja predstavljal izum knjige, saj slednja “posamezniku in družbi lahko prinaša blagoslov ali pogubo”. Na koncu je vse navzoče spodbudil k etični rabi knjig, ki bo vodila v blaginjo.

Predsednica društva Rastoča knjiga je opozorila na eminentno lokacijo parka kulture, ki po njenih besedah povezuje starodavno pokopališče umetnikov na Navju s sodobnimi tehnologijami, ki omogočajo predstavitve knjig. Ob tem se je zahvalila vsem, ki so pripomogli k rasti projekta.

Po otvoritveni slovesnosti so si vsi navzoči ogledali inštalacijske konstrukcije, malce pokukali na zaslone, kjer so bila navzoča knjižna besedila in se počasi razšli.

Vse to sem rekonstruiral iz medijskih objav, ki so bile priobčene na dan otvoritve. Koliko je vse skupaj stalo, nisem uspel ugotoviti.

Zakaj sem to storil?

Seveda zato, ker sem pred kratkim po naključju obiskal ta park, potem ko smo se z otroki sprehodili po tradicionalnem Navju, in po napisih ugotavljali, kdo vse je pokopan tam. Potem smo zavili še v sodobnejši del parka, kjer so Združene rastoče knjige sveta.

Dobra štiri leta pozneje je ta park kulture in knjig v povsem drugačnem stanju, kot je bil na otvoritvi, saj kaže precej žalostno podobo. Niti eden od “knjižnih” zaslonov ne dela, vsi so namreč razbiti, nekateri celo preluknjani. Sodobne tehnologije za predstavljanje knjig niso zdržale preizkušnje časa. Nikjer tudi ni bilo opaziti ideje in želje, da bi se vse skupaj vzdrževalo in obnavljalo za nadaljnjo uporabo. Predstavitvene table posameznih držav so obledele, tovrstne kapacitete tega umetniškega tehnološkega parka pa niso niti približno izkoriščene. Vidi se, da so po otvoritvi nekaj časa skušali s prispevanjem posamičnih nacionalnih knjižnih projektov k sodelovanju pritegniti še druge države. Nekaj se jih je tudi pridružilo. A več kot polovica temu namenjenega prostora je ostalo praznega.

Ta park in njegov eliptični lok od svečane otvoritve pa do bedne sedanjosti je po mojem mnenju lepa metafora za to, kar se pri nas pogosto zgodi z infrastrukturnimi projekti na področju knjige, včasih pa tudi kulture nasploh, če njihovo financiranje ni stabilno in skoraj avtomatsko urejeno. Vse se začne z lepimi nameni in visokimi besedami, vendar brez ideje, kako se bodo zastavljeni projekti dolgoročno vzdrževali, kar nujno pelje v njihov zaton, včasih tudi v dokončen propad. V tem smislu so posebej občutljivi projekti, pri katerih se prepletata javni in zasebni interes.

Založniška infrastruktura

In tu pridemo do založniške infrastrukture, ki znotraj celotne knjižne infrastrukture večinoma deluje po zasebnem principu. Ta infrastruktura je v splošnem sestavljena iz založb in knjigarn, te pa so, v kolikor niso tako ali drugače nastale še pred letom 1991, bolj ali manj nastale kot posledica avtonomne podjetniške, kulturne ali duhovne pobude. V določeni meri je pri njihovem razvoju in delovanju vključen tudi javni denar, tako s podporo produkcije knjig, ki nastajajo v javnem interesu, kot s podporo delovanja knjigarn kot osrednjih lokacij za celovito prodajno ponudbo knjižnega programa. Vseeno pa lahko rečemo, da so veliki večini založniške infrastrukture po letu 1990 botrovale samostojne podjetniške odločitve.

Če torej pogledamo obdobje med letoma 1990 in 2010, je bilo to, kako se je založniška panoga razvijala v tehnološkem, prodajnem in distribucijskem smislu, ne glede na majhnost trga, bolj ali manj prepuščeno njeni lastni podjetniški (tržni) pobudi. V tem času je to še nekako šlo, saj so se založbe na teh področjih razvijale v okviru lastnih možnosti, bodisi da so v proces dela vpeljevale računalniške in informacijske tehnologije (denimo sama produkcija knjig, vodenje baz podatkov itn.) ali pa so v svoje distribucijske in prodajne procese (denimo spletne knjigarne) vpeljevale tudi sodobnejše trženjske prijeme (denimo trženje z direktno pošto itn.).

Digitalne založniške platforme

Potrebno nadgradnje obstoječih založniških aktivnosti z digitalnimi platformami (denimo vzpostavitev informacijske baze v okviru projekta Knjige na trgu ali pa prodajnega kanala pri elektronskih izdajah knjig) se je tako zdela prvovrstna priložnost, da bi se po tem, ko se je po letu 1990 infrastrukturno v vseh pogledih, od novih stavb do nove informatike, intenzivno nadgrajevalo predvsem knjižnični sistem, vsaj majhen del javnih sredstev namenil tudi posodobitvi založniške infrastrukture. Korist od nje bi imel večinski del založniške panoge, pa tudi drugi, ki so tako ali drugače v stiku s knjigami.

Vendar se je v takih primerih hitro pojavil problem razmejnitve javnega in zasebnega interesa ter posledičnega financiranja. Želite konkreten primer? Pri projektu Knjige na trgu, ki si ga je več let prizadevala stabilno urejati naša založba, se je kmalu po začetnem zagonu zataknilo pri nadaljnjem financiranju, v nadaljevanju pa je Ministrstvo za kulturo z razpisom, na katerega se gospodarske družbe niti niso mogle prijaviti, za njegovo

vnovično vzpostavitev (še zdaj mi ni jasno, kaj je narobe z našim portalom) izbralo Javno agencijo za knjigo, ki mora portal, za katerega je prejela javna sredstva, vzpostaviti povsem od začetka v toku letošnjega leta. Postavlja se vprašanje, kaj bo z njim v nadaljevanju, saj so za zdaj sredstva zagotovljena le do konca leta. Ta, ki smo ga zgradili mi, bo brez javnega sofinanciranja najbrž ugasnil ob izteku pogodbenih obveznosti, saj ne ustvarja prihodkov, prinaša pa znatne stroške.

A to ni edini primer.

Sporni razpis za oddaljeni dostop do e-knjig

Nedavno je v knjižni branži kar nekaj razburjenja povzročil razpis Ministrstva za kulturo, ki naj bi dodelil sredstva za zagotavljanje oddaljenega dostopa do e-knjig. V medijih so se pojavili očitki, da je razpis, na katerega se gospodarske družbe znova niso mogle prijaviti, očitno prirejen za enega in edinega možnega prijavitelja. Na koncu te medijske gonje je bil razpis umaknjen. Kaj bo z njegovo usodo, ni znano, morda ta razpis niti ne bo več izpeljan in se ta sredstva sploh ne bodo podelila, kar se mi seveda zdi najslabši možni rezultat. Ne glede na morda v določenih točkah neustrezno specifikacijo razpisa se mi je pri tem razpisu namreč zdelo pozitivno to, da je država prepoznala nujnost vlaganja v izboljšavo založniške infrastrukture.

Eden od razlogov za razburjenje v zvezi s tem razpisom, je seveda tudi konkretno trenutno stanje na področju e-založništva v Sloveniji. Poglejmo, kaj se dogaja.

Zagon e-založništva v Sloveniji

Kmalu po letu 2010 – gospodarska kriza je takrat že dodobra pritiskala na slovensko knjižno založništvo, seveda na tiskano različico – so v Slovenijo, spodbujeni predvsem z anglosaksonskim primerom, začele vse intenzivneje pronicati teze, da je slovensko tiskano knjižno založništvo nujno treba čim prej nadgraditi tudi s čim bolj kakovostno ponudbo elektronskih knjižnih izdaj.

Logika za temi tezami je bila enostavna. Predvsem med letoma 2010 in 2012 je bilo na ameriškem, največjem svetovnem knjižnem trgu, videti, kot da se vse skupaj pripravlja na večji evolucijski knjižni preobrat, ki naj bi v svoji končni različici bralce in kupce knjig v veliki meri preusmeril na večinsko elektronsko konzumiranje knjižnih vsebin. Tezi v prid je govorilo kar nekaj argumentov. Amazonov Kindle in Applov iPad sta bila

na zmagovalnem pohodu v vsako ameriško družino, založbe so podpirale hkratno elektronsko in tiskano izdajanje knjig (k temu jih je seveda primerno "spodbujal" tudi Amazon), ob brezžični distribuciji digitalnih knjižnih datotek so odpadli stroški tiskanja in distribucije, kar je tudi nekoliko zniževalo prodajno ceno elektronskih knjig itn.

Vse je kazalo, da mora tudi Slovenija čim prej sestiti na digitalni vlak v elektronsko knjižno prihodnost, saj bo drugače nepreklicno in nepovratno zaostala. Nekaj časa je bila na tem področju najbolj aktivna naša največja založba, ki je razmišljala celo o tem, da bi razvila povsem svoj elektronski bralnik, ki bi bil, podobno kot Kindlov ali Kobov, neposredno integriran z njihovo elektronsko knjižno trgovino. Potem so ta projekt opustili, leta 2011 že ponudili svoje prve knjige prek Applovega portala ter potem naprej razvijali e-knjigarno, v kateri so po odprtju leta 2013 začeli ponujati predvsem svoje knjižne naslove. V njihovi knjigarni je zdaj za nakup na voljo dobrih štiristo knjižnih naslovov, ta pa v danih razmerah funkcionira kot izključno tržna dejavnost.

Medtem so v to igro pri drugih vratih začele vstopati tudi javne institucije in javna sredstva.

Vstop javnih institucij v slovensko e-knjižno zgodbo

Splošne knjižnice so v digitalizaciji knjižnih vsebin videle priložnost, da svojim bralcem ponudijo nov, dodaten dostop do knjižnih vsebin, saj so se bale, da bi jih kot tradicionalne ponudnike tiskanih knjig elektronsko knjižno dogajanje zaobšlo v tolikšni meri, da bi začele izgubljati bralstvo in članstvo. Tako so se povezale z Biblosom, drugim tedaj nastajajočim elektronskim knjižnim portalom, ki je imel, tudi zato, da bi projekt sploh lahko finančno zagnal, namen omogočati tudi knjižnično izposojanje elektronskih knjig. Biblos (tudi ta se je odprl leta 2013) – na njem je na voljo nekaj več kot tisoč knjižnih naslovov – je tako ob plačilu nekakšne članarine (višina te je (bila) odvisna od velikosti knjižnice), v zameno za katero knjižnice dobijo določeno število večinoma klasičnih (slovenskih) knjižnih naslovov, začel omogočati tudi nakup knjižnih licenc za nove knjige, ki so namenjene izposoji. Nekaj časa se je tipalo, po kakšnem licenčnem modelu bodo knjižnice odkupovale elektronske verzije knjig, nazadnje so se zedinili, da je nakup ene elektronske knjižne datoteke po osnovni prodajni ceni za e-knjigo vreden 52 izposoj, po njihovem izčrpanju pa lahko knjižnica znova kupi licenco ali pa se odpove nadaljnemu posojanju konkretnega knjižnega naslova.

Kar je zanimivo pri ureditvi knjižnične izposoje elektronskih knjig, je to, da splošne knjižnice niso izkoristile distribucijskih prednosti digitalnih datotek, ki jih lahko od kjer koli pošlješ kamor koli, in niso preprosto ustanovile samo še ene dodatne, digitalne knjižnice, temveč so tudi v digitalnem svetu knjig nadaljevale logiko izposoje tiskanega fonda (ki celo ne omogoča medknjižnične izposoje); posamezne elektronske izvode knjig torej nakupuje konkretna (regionalna in lokalna) knjižnica, ki jih lahko posoja samo svojim članom. Tudi razlog za to odločitev je razviden sam po sebi. Knjižnice so s tem obdržale nadzor tudi nad digitalnimi knjižnimi izposojami svojih članov in ti so tudi pri tej izposoji ostali vezani na "svojo" knjižnico, Biblos pa je tako lahko pridobil več članarin, ki so mu vse skupaj prinašale toliko sredstev, da je lahko vsaj približno razvijal projekt.

Hkratno uvajanje izposoje in prodaje elektronskih knjig je sprožilo naslednjo dilemo in vprašanje: Glede na to, da si bo potencialni kupec elektronske knjige s klikom na sosednji gumb isti knjižni naslov lahko izposodil tudi brezplačno, je potem sploh realno pričakovati občutnejšo prodajo elektronskih knjig?

Poleg knjižnic se je v spodbujanje proizvodnje elektronskih knjig vključila tudi Javna agencija za knjigo Republike Slovenije. V formularjih, s katerimi založniki prijavljajo knjige na njene razpise, je bilo treba v obdobju po letu 2014 tudi vpisovati, ali ima založnik namen posamezen knjižni naslov izdati tudi v elektronski obliki. To je za seboj potegnilo dodatne aktivnosti založb, ki so se pri izbranih prevodnih knjižnih naslovih začele potegovati za to, da jim nosilec pravic omogoči tudi izdajo v elektronski obliki. Poleg tega je bil leta 2014 objavljen tudi prvi razpis, ki je s subvencijo podpiral konverzijo obstoječih subvencioniranih knjižnih naslovov v elektronski knjižni format.

Vidimo lahko, da so se ključne javne institucije, povezane s knjigo, vsaka na svoj način vključile v spodbujanje delovanja digitalne knjižne infrastrukture. Zdaj pa pogledajmo še, kaj se je zgodilo z založniki in avtorji knjig, ki so se odločili za ta korak.

Primer številka 1: Kaj od e-knjige dobi slovenski avtor?

Za prvi resnični primer sem izbral klasično slovensko neleposlovno knjigo, ki je izšla brez javne podpore, njen založnik pa se je po opazni prodaji tiskane verzije v približno dva tisoč izvodih odločil, da jo izda še v elektronski verziji. Stroški konverzije v digitalni format so znašali približno sto evrov, založnik pa se je z avtorjem dogovoril, da bo ta dobil četrtno prihodkov s tega naslova. Organiziranje konverzije ter njeno nalaganje na

knjižne portale, ki je tudi vzelo nekaj časa (in denarja) je seveda prevzel založnik. Cena knjige je založnik določil skupaj z upravljavcem portala, ta pa mu je svetoval, naj ne bo bistveno višja od desetih evrov, saj začne prodaja elektronskih verzij knjig, ki so dražje, močno upadati. Na koncu se je založnik odločil za ceno 9,99 evra, kar je približno 60 odstotkov cene tiskane izdaje.

Dobro leto dni pozneje je finančni rezultat za elektronsko različico dobro prodajane tiskane knjige naslednji: prodalo se je samo dobrih trideset izvodov knjige, skoraj čisto vse izvode pa so pokupile knjižnice v okviru svojega licenčnega modela. Individualnih nakupov praktično ni bilo. Nizka cena ni imela nobenega pozitivnega učinka na prodajo. Glede na to, da davek na dodano vrednost pri elektronski knjigi ni znižan kot pri tiskani knjigi in znaša 22 odstotkov (kljub poskusom na evropskem nivoju na tem področju do nadaljnjega žal ne bo sprememb), je založnik od vsakega posameznega prodanega izvoda dobil približno šest evrov neto oziroma skupaj približno 200 evrov neto. Sto evrov je šlo za konverzijo, petdeset evrov je dal avtorju za dovoljenje za uporabo besedila njegove knjige v elektronski različici, petdeset (!) evrov pa je ostalo založbi.

Že na prvi pogled je jasno, da je imela založba s tem projektom izgubo, saj so bili v oddelanih urah stroški organizacije konverzije knjige in njene postavitve na prodajne/izposojevalne portale bistveno višji. Morda boste porekli, da je šlo za knjigo, ki se v elektronski različici ne prodaja in izposoja v spodobnem obsegu? Tudi tu vas moram razočarati; šlo je za knjigo, ki je bila leta 2014 med desetimi najbolj izposojenimi slovenskimi knjigami na tem portalu – izposodila se je približno 150-krat.

So se te izposoje vsaj šteje avtorju za knjižnično nadomestilo? Žal ne. Glede na to, da so knjižnice z nakupom dobrih tridesetih izvodov dotične knjige pridobile pravico, da to knjigo izposodijo več kot 1.500-krat, ni računati, da bodo čez deset let v pomembnem obsegu obnovile licenco, kar pomeni, da je avtor svojo pravico za skoraj neomejeno digitalno izposajo svoje knjige prodal za borih petdeset evrov.

Se vam ta avtor smili? Ni potrebno. Ta avtor sem namreč jaz, knjigo z naslovom *Delaj, teči, živi* pa je izdala naša založba. Najbrž pa si lahko mislite, kakšno mnenje imam o nadaljnjem e-izdajanju lastnih knjig.

Primer številka 2: Kaj od prodaje prevodne e-knjige dobi slovenska založba?

Za drugi primer izberimo odmevno in dobro prodajano subvencionirano knjigo (v tiskani izdaji do zdaj prodano v približno tisoč! izvodih), ki je

bila v elektronsko obliko pretvorjena s pomočjo subvencije Javne agencije za knjigo. Višina subvencija je znašala 75 evrov. Glede na to, da gre za obsežno, v tiskani obliki več kot 500 strani obsegajočo prevodno knjigo z grafičnim materialom, tabelami ter sprotimi in končnimi opombami, je bila tudi konverzija te knjige v elektronsko obliko zahtevnejša in je v konkretnem primeru znašala več kot 200 evrov. Ne glede na to, da cene, višje od desetih evrov, za elektronske knjige niso priporočljive, se je založnik glede na tehtnost dela odločil za ceno 16,99 evra, kar prav tako predstavlja približno 60 odstotkov cene tiskane izdaje.

Kaj se je zgodilo s prodajo knjige na obeh slovenskih e-portalih? Knjižnicam je bilo v prvih štirih, prodajno najaktivnejših mesecih, prodanih dobrih petnajst izvodov, individualnih nakupov spet skoraj ni bilo, po odbitku davkov, rabatov in stroškov za nadomestilo avtorja pa je založbi ostalo dobrih sto evrov. Ne glede na prejeto subvencijo, založba s prihodka od prodaje v prvih mesecih ni pokrila niti stroškov konverzije knjige v elektronski format. Govora je o knjigi *Civilizacija* Nialla Fergusona.

Prihodnost e-založništva v Sloveniji

Kaj lahko zaključimo iz teh dveh primerov in iz podatkov o izposoji ter drugih pridobljenih prodajnih podatkov o individualni prodaji knjig na obeh portalih?

Prvič to, da je trg individualne prodaje elektronskih knjig v Sloveniji za zdaj majhen, skoraj mikroskopski, in po moji oceni znaša približno tisočinko celotnega knjižnega trga. Kaj vse so razlogi za to, najbrž presega okvire tega zapisa. Drugič to, da večji, četudi ne bistveno obsežnejši del trga elektronskih knjig v sedanjem času predstavlja knjižnični nakup elektronskih knjig. In tretjič, da so s strani knjižnic najbolj odkupljene in tudi najbolj izposojene elektronske knjige po svoji vsebinski strukturi precej ekvivalentne najbolj izposojenim tiskanim knjigam v splošnih knjižnicah – gre za žanrsko prevodno leposlovje.

Kaj vse skupaj pomeni pod črto? Dejansko to, da smo pod vplivom ideje, da se mora, tako kot v tujini, tudi v Sloveniji čim prej razviti trg domačih elektronskih knjig, v njegov razvoj vložili kar nekaj javnega denarja, ki je na koncu dejansko obvisel predvsem na knjižnični izposoji elektronskega gradiva. Za razliko od tega pa individualni trg potrošnikov/kupcev elektronskih knjig, ki mu je bila ta dodana vrednost knjižnega trga prvenstveno namenjena, na to noviteto sploh (še) ni odreagirala, kar se je seveda negativno odrazilo tudi pri tistih založnikih, ki so poskušali s produkcijo elektronskih knjig – od nje dejansko niso imeli skoraj ničesar.

Enako velja tudi za avtorje. Hkrati pa ni jasno, kakšen vpliv ima skoraj neomejena možnost izposoje e-knjig na prodajo tiskane verzije knjige, pri kateri bi že z nekaj desetimi dodatnimi prodanimi izvodi dosegli enake prihodke kot pri celotni elektronski prodaji, ob tem da ne bi imeli nobenih dodatnih stroškov ter dela.

Tudi srednjeročno je v principu jasno, da se v individualni potrošnji nakupa e-knjig ne more kaj bistveno spremeniti. In ne samo to; celo knjižničarji po začetnem odobravanju opažajo upadanje interesa za izposajo elektronskih knjig, kar prihodnost tovrstne konzumacije postavlja pod vprašaj in gre lepo v rimi z vse večjim številom raziskav, pri katerih ugotavljajo, denimo norveška raziskovalka Anna Mangen, da je branje elektronskih knjig bolj siromašno že zato, ker so digitalni knjižni teksti med seboj veliko bolj enaki in bolj ploski, saj je naprava ista, ne glede na to, kakšne in koliko tekstov vsebuje, knjige pa se med seboj močno razlikujejo in že s svojo fizično pojavnostjo na neki način simbolizirajo in ohranjajo spomin na svojo vsebino.

Zaključek

Zaradi vsega tega je logično, da so se znotraj založniške panoge dvignili protesti, ko je bil objavljen sporni razpis, saj je bilo videti, da se želi konja, ki komaj hodi, še enkrat osedlati z dobrim sedlom.

Seveda pa ima tovrstno razgrajevanje že ustvarjenih založniških digitalnih platform tudi drugo plat. S takim konceptom se založnikom v prihodnosti vse bolj izmika možnost aktivne participacije pri vzpostavljanju založniške infrastrukture, ki je hkrati namenjena ravno njihovem lažjemu delu v vse težjih gospodarskih in kulturnih pogojih. Obenem pa potiskanje te infrastrukture v nedrja javnih institucij ali celo v ukinitvev grozi, da ta infrastruktura na koncu ne bo dosegla svojega prvotnega namena in torej sploh ne bo več služila založništvu. Grozi nam torej nekakšno vračanje iz digitalnega v analogni knjižni vek. Seveda pa analogni vek še zdaleč ni več takšen, kot je bil pred prihodom digitalizacije knjige, kar pod črto pomeni, da bo slovenska knjiga izgubila kar nekaj prednosti, ki jih prinašajo možnosti sodobne informacijske tehnologije, obenem pa je v času krize in upadanja potrošnje kakovostne knjige že izgubila dobršen del intenzivnih kupcev in bralcev resnejših (tiskanih) slovenskih knjig.

Vsak dan strožja evropska zakonodaja, ki vse bolj onemogoča državno pomoč podjetjem, ne glede na to, za kakšno dejavnost gre (za dejavnost, ki ima dvomilijonski trg vsekakor ne morejo veljati klasični gospodarsko-ekonomski principi), je v tem smislu samo še dodatna ovira za nadaljnji

infrastrukturni razvoj založništva s pomočjo javnih sredstev. Glede na sedanje stanje pač ne gre pričakovati, da bi se to lahko pomembno razvijalo zgolj z lastnimi viri.

Od tega bomo na koncu škodo utrpeli vsi, ki bivamo na Slovenskem in so nam knjige blizu: od avtorjev in založb do tistih, ki knjige ustvarjamo, od knjižnih posrednikov, kot so knjigarne in knjižnice, do bralcev in kupcev, torej tistih, ki so jim knjige navsezadnje namenjene.

Morda je zdaj pravi čas, da znova premislimo, kakšno digitalno založniško infrastrukturo želimo imeti v Sloveniji in kako jo bomo lahko zagotavljali.